

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ПОРУШЕННЯ
НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА ЗА КРИМІНАЛЬНИМИ
ЗАКОНАМИ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА**

Гороховська Олена Володимирівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувачка кафедрою теорії, історії держави і права
та міжнародного права
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)*

Стоматов Едуард Григорович

*кандидат юридичних наук, доцент,
суддя Комунарського районного суду м. Запоріжжя (м. Запоріжжя)*

Недоторканність житла на міжнародному рівні визнається невід'ємною складовою права на повагу до приватного життя людини. Відтак кожна держава докладє зусиль задля кримінально-правової охорони цього права від найбільш серйозних посягань. Відповідальність за посягання недоторканності житла в Україні наразі передбачена ст. 162 «Порушення недоторканності житла». Об'єктивну сторону цього кримінального правопорушення утворюють незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи, незаконне проведення в них огляду чи обшуку, а так само незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян. Вітчизняні дослідники неодноразово ставили питання про необхідність вдосконалення цієї кримінально-правової норми. Наразі науковий й практичний інтерес становить редакція статті про порушення недоторканності житла, запропонована розробниками проекту нового Кримінального кодексу України в наступній редакції:

Стаття 4.7.5. Порушення недоторканності житла чи іншого володіння.

Особа, яка всупереч волі або зі спотворенням волі власника чи законного користувача:

- 1) проникла до житла чи іншого володіння,
- 2) відмовилася залишити його,
- 3) перебувала у ньому в заборонений час або
- 4) отримала доступ до осіб, майна, інших речей чи інформації, які перебувають у такому житлі чи іншому володінні, – вчинила злочин 1 ступеня.

Порівнюючи чинну редакцію ст. 162 КК України та запропоновану можемо констатувати зміну обсягу криміналізації порушення недоторканності житла чи іншого володіння особи у 2 векторах. По-перше, розширено перелік дій, які становлять порушення: 1) відмова залишити житло чи інше володіння; 2) перебування у ньому в заборонений час; 3) отримання доступу до осіб, майна, інших речей чи інформації, які перебувають у такому житлі чи іншому володінні. При розробці законопроекту було враховано ряд пропозицій вітчизняних науковців, зокрема щодо необхідності криміналізації відмови залишити приміщення [1, 2].

По-друге, відмовою визнання незаконного проведення в житлі чи іншому володінні особи огляду чи обшуку та незаконного виселення порушенням недоторканності житла.

Здебільшого зауваження, висловлені вітчизняними рецензентами щодо редакції відповідної статті, стосуються використання терміну «спотворення волі» в контексті співвідношення з поняттям обману, яке використовується в кримінальному праві та випадками ігнорування волі власника чи законного користувача. Також проблемними вбачаються ситуації у разі, якщо власником чи законним користувачем є юридична особа [3]. Дискусійним, на думку експертів, є також виокремлення такої самостійної форми аналізованого діяння, як «перебування в заборонений час», адже якщо є згода власника на перебування, то час не має значення за відсутності законних підстав та волі власника (законного користувача) перебування в житлі у будь-який час буде порушувати недоторканість житла [3]. Потребують уваги і інші запропоновані розробниками інновації, зокрема щодо виключення з відповідної норми такого способу порушення недоторканності житла як проведення в них незаконного огляду чи обшуку.

Оскільки вивчення та запозичення позитивного досвіду криміналізації суспільно-небезпечних діянь в інших країнах досить часто виступає обґрунтуванням змін та доповнень до кримінального законодавства, доцільним буде проаналізувати такий досвід Республіки Польща, як країни-члена Європейського Союзу.

В кримінально-правовій доктрині неодноразово акцентувалося на тому, що однією з підстав криміналізації посягань на приватне та сімейне життя є зокрема, забезпечення державою захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією України [4]. Тож доречно буде звернутися до аналізу конституційних положень України та Польщі щодо охорони сфери приватного життя людини.

Саме в контексті належного забезпечення державою захисту конституційних прав першочергово варто розглядати таку форму порушення недоторканності житла як проведення в них незаконного обшуку чи огляду. Зокрема в статті 30 Конституції кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.

В ст. 50 Конституції Республіки Польща (далі РП) передбачено, що 1) недоторканність житла гарантується; 2) обшук квартири, кімнати, а також транспортного засобу може проводитися лише у випадках, передбачених Законом, і в порядку, визначеному ним [5]. Суттєвим обмеженням конституційного та конвенційного права на недоторканність житла є проведення в ньому обшуку. Питання, пов'язані з обшуками, регулюються, зокрема, Кримінально-процесуальний кодексом РП від 6 червня 1997 р. та Кодексом поведінки у справах про дрібні правопорушення.

В ст. 193 Кримінального кодексу Республіки Польща передбачено відповідальність за наступні дії: «хто проникає в чужий будинок, квартиру, приміщення, кімнату чи огорожену територію або проти вимоги уповноваженої особи не залишає такого місця» підлягає штрафу, обмеженню волі або позбавленню волі до року [6]. Як і в законодавстві України ця категорія справ є справами приватного обвинувачення. Водночас об'єктом цього злочину визнається свобода особа (Глава 13 КК Республіки Польща).

Як і в вітчизняній кримінально-правовій науці, польські колеги дискутують щодо проблеми тлумачення відповідної кримінально-правової норми. Так, Лукаш Качковський аналізує дискусію серед польських фахівців щодо питання чи конституційно-правовий захист житла включає також належні особі транспортні засоби (наприклад, автомобілі). Одні вважають, що так, оскільки в другому реченні конституційного припису в ст. 50 Конституції РП мова йде про обшук квартири, кімнати, а також транспортного засобу, інші ж відстоюють позицію, згідно якої в аспекті недоторканності житла мова не йде про транспортні засоби, оскільки недоторканність житла охороняється від більш широкого переліку втручань, аніж обшук. Утім, на його думку, слід відрізнити недоторканність житла, яка передбачена ст. 50 (речення перше) Конституції Республіки Польща, від захисту від обшуку (друге речення статті 50), що стосується не тільки квартири, але і кімнати або транспортного засобу [7, с. 214].

Дискусійним питанням є й двозначність розуміння уповноваженої особи в поєднанні зі складним станом відносин власності та титулів, відмінних від права власності, які дають право користування

квартирою та пов'язані з нею конкретні права, які можуть накладатися та перетинатися, але також бути взаємовиключними [8].

Як бачимо, в ст. 193 КК Польщі на відміну від ст. 162 КК України відсутні:

– безпосередня вказівка на незаконний обшук як форму порушення недоторканності житла;

– такі форми вчинення як незаконне виселення чи інші дії, що порушують недоторканність житла громадян;

– диференціація відповідальності у разі вчинення таких дій службовою особою або із застосуванням насильства чи з погрозою його застосування, хоча «у більшості інших кримінальних кодексів європейських держав вчинення злочину посадовою особою розглядається як кваліфікуюча ознака порушення недоторканності житла» [1, с. 56].

Водночас ЕСПЛ визнає, що незаконні обшук та виїмки, що здійснюються в житлі чи іншому володінні особи, є втручанням в її право на недоторканність житла, захищене статтею 8 Європейської Конвенції (справа «Ілева проти Болгарії» (заява № 22536/11) [9] справі «Roemen and Schmit v. Luxembourg» (заява № 51772/99) від 25.02.2003 р. [10].

Видається, що межі кримінально-правової охорони недоторканності житла особи в контексті ст. 8 Європейської конвенції за кримінальним законом Республіки Польща є вузькими, аніж в Україні, кримінальна відповідальність за таке порушення фактично не диференційована. З іншого боку заслуговують на увагу та вивчення законодавчі та доктринальні підходи щодо визначення потерпілого від такого порушення.

Список використаних джерел:

1. Іван Присяжнюк. Особливості відповідальності за порушення недоторканності житла. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2011. № 2(22). С. 55–59.

2. Лашук Є. В. Питання необхідності криміналізації незаконного зайняття чужого житла та його незаконного утримання. *Наука і правоохорона*. 2013. № 1. С. 162–164.

3. Висновок на проєкт Кримінального кодексу України (контрольний текст станом на 30.01.2023 р.). <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/03/16/vysnovok-natsionalnyh-ekspertiv.pdf>

4. Жмур Ю. М. Підстави криміналізації злочину порушення недоторканності житла за ст. 162 КК України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. (Серія 18 «Економіка і право»). 2012. Вип. 20. С. 185–190.

5. KONSTITUCJA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ z dnia 2 kwietnia 1997 r. URL:<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970780483/U/D19970483Lj.pdf>

6. U S T A W A z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny. URL:<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>

7. Łukasz Kaczkowski. Nienaruszalność mieszkania. Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym / pod redakcją Mariusza Jabłońskiego. Wrocław 2014. S. 209–224.

8. Patrycja Dyluś, Katarzyna Wiśniewska. Właściciel jako podmiot czynności sprawczej przestępstwa z art. 193 k.k. *Czasopismo Prawa karnego i nauk penalnych*. Rok XV: 2011, z. 3. P. 17–31.

9. Справа «Лєва проти Болгарії» (заява № 22536/11). URL: <https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2020/01/ileva-proti-bolgarii-rishennia-espl.pdf>

10. Справі «Roemen and Schmit v. Luxembourg» (заява № 51772/99) від 25.02.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_092#Text?fbclid=IwAR3yxBdzFISuBfFpFtev49xEUivXx1i2XHUqAA_HZ6bTR3sgFzppIUUk6XC0